

Ductus Wirsüngianus a vražda jeho objaviteľa

MUDr. Juraj Strmeň, CSc., h. doc.

Oddelenie dlhodobo chorých NsP Ilava, n. o., Ilava

Chirurgia a jej história sú ohromujúce, pričom rozkvet chirurgie sa ukázal ako dominantné kvantum intelektuálneho niveau človeka prameniace z jeho myslenia a empirie. Pankreas bol len donedávna pre chirurgov *terrā incōgnita* a na drvivej väčšine pracovísk bolo výsostne akceptované *hīc sunt leōnēs*. Aj z toho dôvodu si dovoľujem detailnejšie informovať o anatómovi a jeho objavnej pitve, ktorý je raz navždy identifikovaný s chirurgickou anatómiou pankreasu, ako aj o jeho tragickom a brutálnom konci života.

Kľúčové slová: Johann Georg Wirsüng, ductus pancreaticus maior – Zuane Viaro della Badia, vražda.

Wirsüng's duct and the assassination of its discoverer

Surgery and its history are stunning whereas the flowering of surgery has proved as the dominant quantum of intellectual niveau of man, stemming from his thinking and empiricism. Pancreas was surgeons' *terrā incōgnita* until recently, and the vast majority of surgeries were highly regarded as *hīc sunt leōnēs*. And, therefore, I'm taking the honor to inform in more detail about the anatomist and his pioneering autopsy, who is once and forever identified with the surgical anatomy of the pancreas, and also about the tragic and brutal end of his life.

Key words: Johann Georg Wirsüng, main pancreatic duct – Zuane Viaro della Badia, assassination.

Slov. chir., 2015; roč. 12(2): 72–74

Motto:

No doubt is easier for all of us to remain silent, but that is not the right thing to do.

Augusto Sarmiento, 1999⁽¹⁾

Objavenie pankreatického vývodu Wirsüngom v Padove v roku 1642 reprezentuje jeden z najväčších počínov v histórii, anatómii, fyziológii a koniec koncov aj v chirurgii pankreasu. Rok 1642 bol významný pre svet okrem iného aj založením Montrealu Francúzmi, objavením Tasmánie, ale aj úmrtím Armanda Jeana du Plessis (kardinála) de Richelieu (*1585) a Galilea Galileiho (*1564). Tento objav znamenal zásadný fakt týkajúci sa exkretorickej funkcie orgánu a nie dovtedy platnej predstavy akéhosi vankúša pod žalúdok či chrániča splenických ciev, mesenteriky sup., prenesene až Hallerovej trojnožky (Albrecht von Haller, 1708 – 1777, bol švajčiarsky anatóm v Göttingene, študoval u Jacoba Winsløwa, 1669 – 1760, a Hermanna Boerhaave, 1668 – 1736, zbožňoval hory, bol uznávaný básnik, jeho výnimočným žiakom bol Johann Gottfried Zinn, 1727 – 1759, vide e. g. zonula ciliaris Zinni, kvety Cínie, etc.). Anatomický svet pankreasu je pochopiteľne i pri svojej *quasi* simplicitate evidentne bohatý. Pohľad na ukrytý skromný exteriér pankreasu v retroperitoneu (v interiéri vládne fantazmagorická celulárna pestrosť – bunky α , β , δ , PP, D1, EC, G1 – ach Bože, insulae a cellulae Berlínčana Paula Langerhansa 1847 – 1888 pozná dnes už kde-kto) dával a dáva veľakrát nášmu chápaniu dejov v ňom prebiehajúcich celkovo tajomný rozmer, dotvára magickú atmosféru a zanáša chirurgickému pútnikovi

jeho fantáziu akoby do ríše japonských akvarellov. Mysterióznosť orgánu *cum grānō sālīs* sa prejavila v rodine bývalého amerického prezidenta Jimmyho Cartera (*1924), ktorému určite zarezonoval ako *raison d'être*, keď jeho otec, matka, dve sestry a brat zomreli na karcinóm pankreasu.

Nūtrimentum animi

Johann Georg Wirsüng (jeho portrét sa nezachoval) sa narodil 3. júla 1589 v slobodnom cisárskom meste Augsburg. Pamätník v Padove postavený na jeho počesť uvádza nesprávne rok jeho narodenia ako 1600. Scílicet, keď sa zapísal na univerzitu, musel podhodnotiť svoj vek, ktorý poriadne prevýšil Kristov, lebo na študenta bol v 40-tke trochu pristarý (2). Pri imatrikulácii na univerzite v Padove (VII. najstaršia univerzita na svete, založená v roku 1222, pôsobili na nej Mikolaj Kopernik, 1473 – 1543, Galileo Galilei, 1564 – 1642, Andreas Vesalius Bruxellensis, 1514 – 1564, William Harvey, 1578 – 1657, Gabriele Falloppio, 1523 – 1562, Giovanni Domenico Santorini, 1681 – 1737, Giovanni Battista Morgagni, 1682 – 1771, et alii) v roku 1629 uviedol ako svoje rodisko katolícke mesto Mníchov, namiesto svojho rodného protestantského Augsburgu, čím sa dopustil podvodu, ktorý bol však v čase reformácie nevyhnutný. Taktiež musel absolvovať vierovyznanie katolíckej viere pred cirkevnými autoritami. Pred príchodom do Padovy študoval anatómiu v Paríži u vysoko váženého koryfeja francúzskej medicíny profesora Jeana Riolana Jr., 1580 – 1657 (syn taktiež anatóma Sr., 1539 – 1609, osobný lekár francúz-

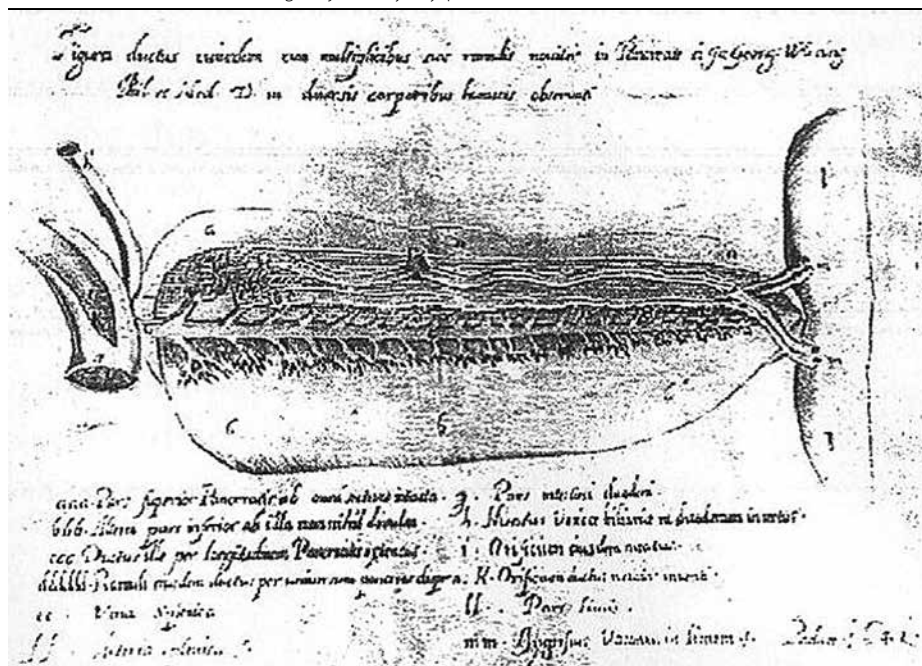
ských kráľov Henricha IV. 1553 – 1610, Ľudovíta XIII., 1601 – 1643, a kráľovnej matky Marie de Medici, 1553 – 1642, okrem anastomózy objavil menisky kolena a epiploické apendixy kolonu), a v Altdorfe u profesora Caspara Hoffmanna (1572 – 1648). Oboch veľmi obdivoval a mal v úcte, tiež figurovali v príbehu o jeho objave. Keďže chcel získať lekárskeho diplom z prestížnejšej školy, rozhodol sa pre Padov. V tom období študoval v Padove quantum zahraničných študentov, v roku 1630 ich bolo viac ako 1 000. Wirsüng neštudoval dlho, 23. marca 1630, iba päť mesiacov po imatrikulácii, „absolvoval“ Sacro Collegio s doktorátom z medicíny a filozofie (3). Počas štúdia si získal rešpekt svojho učiteľa Johanna Weslinga, 1598 – 1649, profesora anatomie, ktorý ho vymenoval za svojho asistenta s titulom „prosektor“. Povinnosťou prosektora bolo vykonávať pitvy bezprostredne pred profesorovou demonštráciou medikom, ako aj jeho prednáškami pre verejnosť. Wirsüngov slávny objav bol výsledkom práce pre Weslinga; 2. marca 1642 vykonal pitvu na Zuane Viara della Badia, 30-ročného muža, ktorý bol 1. marca 1642 obvinený z vraždy a následne popravený obesením v Piazza del Vin. Pitvu vykonal privátne v nemocnici San Francesco, keďže mŕtvolu nebola použitá na verejnú prednášku ani demonštráciu (4). Nemocnica San Francesco bola súčasťou kláštora, ktorý dodnes existuje. Pitvy sa zúčastnili aj dvaja študenti medicíny, Dán Thomas Bartholin, 1616 – 1680 (pochádzal zo známej rodiny, kde 12 členovia boli profesormi na univerzite v Copenhague, okrem žľazy objavil lymfatický systém u človeka, Jean Pecquet, 1622 – 1674,

tak urobil u zvierat v roku 1651), a Nemeč Moritz Hoffmann (1622 – 1698) z Altdorfu (nebol v žiadnom príbuzenskom vzťahu s Wirsüingovým učiteľom Casparom Hoffmannom, profesorom medicíny v Altdorfe). Moritz Hoffmann 5 rokov po Wirsüingovej smrti tvrdil, že pankreatický duktus objavil on sám u moriaka už v septembri 1641 v Liceo dei Veneziani (5), o čom informoval Wirsüinga, ktorý mal potom cielene hľadať duktus v ľudskom kadáveri. Hoci Moritz Hoffmann nikdy nič nepublikoval, pokiaľ ide o predchádzajúci objav, niekoľko autorov ho považovalo za skutočného objaviteľa pankreatického duktus. Wirsüing netušil, akú funkciu duktus má, mal pritom pocit, že objavil niečo dôležité, čo taktiež nepublikoval. Namiesto toho vryl svoje zistenie do medeného plechu, čo bola metóda reprodukovania anatomických ilustrácií, ktoré predstihli dokonca aj nádherné renesančné drevoryty. Vyrytý text v medenom plechu vyžadoval vysokú technickú zručnosť, ktorou Wirsüing očividne disponoval. Tak vyrobil najmenej sedem odtlačkov (obrázok 1) medirytiny (6, 7), ktoré rozposlal slávnym anatómom po celej Európe s dotazom na ich názor na funkciu kanála. Jednu z kópií vlastnil aj pre všetkých abdominálnych chirurgov dôležitý štrasburský priekopnícky chirurg prof. Louis François Hollender (1922 – 2011, polyglot, eminentný francúzsky pankreatológ, na predtestačnom školení nám ho doc. Johnny Černý spomínal pri vagotómiách). Medená rytina je momentálne uchovávaná ako vzácna relikvia v trvalej historickej expozícii v Palazzo del Bò univerzity v Padove.

Caedēs crūda – horrible dictū

Rok po objave duktus sa stal Wirsüing obeťou atentátu. Dňa 22. augusta 1643, ako obvykle, okolo polnoci debatoval vo vchodových dverách svojho domu so susedmi, bol znenazdajky zastrelený študentom Giacocom (Jacquesom) Cambierom. Stalo sa tak najskôr z osobnej pomsty neznámeho dôvodu, motív vraždy nebol vyšetrovaný, expressis verbis možných dohadov bolo *quantum satis* – samozrejme, motívom vraždy sa v prvom rade predpokladala záviť objavu duktus (8). Smrtiacou zbraňou bola veľká puška, ktorej sa vtedy hovorilo karabína. Skonal v dôsledku vykrvácania. Jacques Cambier nebol Dalmatínek, ako sa pôvodne myslelo, ale Flám – podľa policajných dokumentov bol „Hannonianus“, to jest pochádzal z kraja Hainault neďaleko Bruselu. Smútočný obrad sa konal 23. augusta 1643 vo Wirsüingovom dome. Samotný pohreb následne v kláštore kapitulky baziliky Sant'Antonio v Padove; náhrobný kameň sa, bohužiaľ, nezachoval.

Obrázok 1. Fac simile Wirsüingovej medirytiny pankreatického duktus

Finis coronat opus

V našich klasických učebniciach topografickej anatómie (9, 10), čo sa týka duktálneho systému pankreasu, je prirodzene uvádzaný okrem Wirsüinga aj ductus pancreaticus accessorius seu minor sive Santorini (Giovanni Domenico Santorini, 1681 – 1737, bol taliansky anatóm v Benátkach, študoval u Marcella Malpighiho, 1628 – 1694, infikoval sa pri pitve, v dôsledku čoho skonal) skôr skratkovo id est, že je samostatnou drenážnou jednotkou pre hornú časť hlavy. V prestížnej Grayovej anatómii (11) (citujem Current Contents: „The most famous medical book in the world“ a neskromne sa hrdím, že ju vlastním) sa píše, že často akcesórny pankreatický duktus drénuje dolnú časť hlavy pankreasu, postupuje smerom nahor pred Wirsüingom, s ktorým komunikuje a končí asi 2 cm anterosuperiórne nad veľkou papilou duodena – igitur Vaterovu (Abraham Vater, 1684 – 1751, bol nemecký anatóm, papilu objavil rok po promócií v roku 1711, založil známe anatomické múzeum vo Wittenbergu) ako Santoriniho malá papila duodena alebo jednoducho len ako jeho hrbolček – caruncula Santorini.

V plateau práve opísanej tragédie, nedá mi zarovno nespomenúť apokalypsu prof. Treitzza, topograficko-anatomicky nie vzdialeného od Wirsüinga. Trpký osud pražského patológa Václava (Wenzela) Treitzza, 1819 – 1872, eponymicky známeho všetkým brušným chirurgom bezo zvyšku (vide Treitzova fascia, membrána, recessus, fossa, et cetera), ktorý vo svojich 52 rokoch spáchal samovraždu pozitím kyanidu draselného – vulgō cyankáli, aliās KCN. Uvedomujem si, že

v latinčine ā posteriori neexistuje „ü“, ale ak platí floskula *nōmen ōmen*, potom je prirodzené ju rešpektovať. Lingvisticky je zaujímavý ba ešte i prístup zakladateľov a budovateľov československej anatómie k termínu Wirsüing. Veľactený pražský anatóm prof. Karel Weigner, 1874 – 1937 (bol nápadne vysoký – 197 cm – prezývaný „extensor medicōrum longus“, left-handed, zomrel na Ca pankreasu, operoval ho – ergō len histologizoval – šéf I. chir. kliniky prof. Arnold Jirásek), ho ohýba genitívom singuláru. Bratislavský prof. Július Alexander Ledényi-Ladziarsky, 1903 – 1943 (elegán, zomrel v Banskej Bystrici ako 40-ročný, keď vykrvácal z prasknutej sleziny, ā propos nemocnica v Banskej Bystrici je *prima inter omnes*), ho adjektívizuje. Aj takýmto triviálnym spôsobom sa oči chirurga vyhladované po poznaní môžu nasýtiť určitou milotou, hádam aj v celom univerze. Totižto, hodnotu nemá to, čo zvládneme, ale koľko nového prítom objavíme! Zároveň historické hľadanie, prípadne výskum, je takisto produktívne a intelektuálne rovnako náročné a interesantné ako výskum základný. Veď ide o to, stretávať sa s niečím novým, iným, zvláštnym, zaujímavým, mimoriadnym, fascinujúcim – žiaľ, v biologických vedách si toho už veľa „neužijeme“, arci fyzika to totálne supluje na všetkých bojiskách – pochopiť nielen pochopy, ale zachrániť z temnôt zabudnutia, čo sa zachrániť dá. Lež, čo je najdôležitejšie, prispievame k formovaniu kultúrneho povedomia, intelektuálneho pokroku a získava v prvom rade naša vysokooktánová profesia, ktorou je *signum nostrum laudis* – chirurgia. No nie je to úžasné, a keď si k tomu ešte primyslíme imaginárny mikrosvet časticovej fyziky, ktorý je o prav-

depodobnostiach než o istotách, Heisenbergov princíp neurčitosti, genialitu Diraca, Feynmana až po, *sit venia verbō*, „Karpatský časopriestor vocad' až pocad'", ...

Literatúra

1. Sarmiento A. The devil is in the details: Meeting address. *J. Orthop. Trauma*. 1999;13:327–331.
2. Gamba A, Ongaro G. „Anatomes peritissimus“: Johan Georg Wirsung's unknown experiments on the circulation of the blood. *Physis, Revista Internazionale di Storia della Scienza*. 1993;30:231–144.
3. Gamba A, Doehnel KA. Johann Georg Wirsung, auch ein anatomischer Kupferstecher (also an anatomical copperplate engraver). *XXX Congress on the History of Medicine*. Dusseldorf. 1981:608–621.
4. Ongaro G. La scoperta del dotto pancreatico (The discovery of the pancreatic duct), in: *Atti des Convegno Celebrativo di J. G. Wirsung*. Padua: Edizioni Univerzitarie Patavine; 1992.
5. Bassi C, Malleo G. The unsolved mystery of Johann Georg Wirsung and of (his?) pancreatic duct. *Surgery*. 2011;149(1):153–155.
6. Howard JM, Hess W, Traverso W. Johann Georg Wirsung (1589–1643) and the pancreatic duct: the prosector of Padua, Italy. *J Am Coll Surg*. 1998;187(2):201–211.
7. Stern CD. A historical perspective on the discovery of the accessory duct of the pancreas, the ampula 'of Vater' and pancreas divisum. *GUT*. 1986;27(2):203–212.
8. Giardiello C, Trojaniello B, Giardiello A. Murder for a duct. Wirsung and Hoffmann: the true story of the discovery of the main pancreatic duct. *Chir. Ital*. 2007;59(6):857–860.
9. Weigner K. *Topografická anatomie se zřetelem k studiu anatomie a k potřebám klinickým*. III. díl. Topografická anatomie břicha. 2. vyd. Praha: Vesmír; 1934.
10. Ledényi J. *Pitevné cvičenia z topografickej anatomie*. Sväzok III. Hrudník a brucho. 1. vyd. T. Sv. Martin: Matica slovenská; 1939.
11. Williams PL, Warwick R, Dyson M, Bannister LH. *Gray's Anatomy*. 37th ed. Edinburgh-London-Melbourn-New York: Churchill Livingstone; 1989.

MUDr. Juraj Strmeň, CSc., h. doc.

Oddelenie dlhodobo chorých

NsP Ilava, n. o.

Štúrova 3, 019 01 Ilava

jurajstrmen@seznam.cz
